

Lyriek – Liefde en haat

Catullus

Leven

Gaius Valerius Catullus werd rond 84 v. C. geboren in het huidige Verona, wat toen nog in Gallia Cisalpina lag. Zijn vader was een welgestelde en prominente ridder. Zoals alle welgestelde jongemannen trok Catullus waarschijnlijk al vroeg naar Rome om daar een opleiding te volgen. In Rome sloot hij zich aan bij een kring van jonge dichters die de *Poetae Novi* of *Neoteri* (naar het Griekse 'νεώτεροι', wat 'nieuweren' betekent).

In Rome ontmoette Catullus waarschijnlijk ook de vrouw die model zou staan voor de Lesbia die veelvuldig in zijn gedichten voorkomt. Wie deze vrouw was, weten we niet zeker: wellicht is het de aristocrate Clodia Metelli.

Wanneer Catullus gestorven is, weten we ook niet zeker. Omdat er in zijn gedichten verwezen wordt naar gebeurtenissen in 55 v.C. en 54 v.C., en de traditie zegt dat hij 30 jaar oud is geworden, nemen we aan dat zijn sterfdatum ergens rond 54 v.C. ligt.

Werk

Het werk van Catullus is inhoudelijk erg verscheiden. Hij heeft zowel spotdichten geschreven, als liefdesliteratuur, als over andere onderwerpen. In zijn spotdichten neemt hij geen blad voor de mond. Zijn liefdesgedichten zijn gewoonlijk gericht tot Lesbia, alhoewel hij ook gedichten schreef voor een (ons onbekende) jongeman.

Vormelijk was Catullus ook een erg creatieve dichter. Zijn gedichten bevatten een boel verschillende metra. De belangrijkste literaire invloed op het werk van Catullus kwam van de Hellenistische dichters; Catullus was een *poeta doctus* bij uitstek en hij beschreef het liefste kleine en bescheiden taferelen, in plaats van de grootschalige epische verhalen van zijn voorgangers. Bovendien was Catullus een groot fan van de Griekse dichteres Sappho: de naam van zijn geliefde is een verwijzing naar Sappho (de dichteres kwam van het eiland Lesbos) en verschillende van zijn gedichten vertonen opvallende parallellen met bekende

werken van Sappho.

De 116 gedichten die we van Catullus kennen worden gewoonlijk verzameld in één werk, de *Carmina*. De ordening wordt traditioneel als volgt gedaan:

- kortere gedichten in verschillende metra (Carmen 1 – Carmen 60)
- langere gedichten (Carmen 61 – Carmen 68)
- epigrammen (Carmen 69 – Carmen 116)

Carmen 85

Odi et amo. quare id faciam, fortasse requiris.

nescio, sed fieri sentio et excrucior.

odisse: haten – *quare*: waarom

fortasse: misschien

excruciare: kwellen

Carmen 5

Vivamus mea Lesbia, atque amemus,

rumoresque senum severiorum

omnes unius aestimemus assis!

soles occidere et redire possunt:

5 nobis cum semel occidit brevis lux,

nox est perpetua una dormienda.

da mi basia mille, deinde centum,

dein mille altera, dein secunda centum,

deinde usque altera mille, deinde centum.

10 dein, cum milia multa fecerimus,

conturbabimus illa, ne sciamus,

aut ne quis malus invidere possit,

cum tantum sciat esse basiorum.

severus: ernstig

aestimare: waard achten

assis: as (munteenheid)

occidere: ondergaan

redire: terugkeren

semel: eenmaal

perpetuus: voortdurend

basium: zoen

conturbare: in de war gooien, met
het boze oog bekijken

invidere: jaloers zijn

Carmen 7

Quaeris, quot mihi basiationes
tuae, Lesbia, sint satis superque.
quam magnus numerus Libyssae harenae
lasarpiciferis iacet Cyrenis
5 oraclum Iovis inter aestuosi
et Batti veteris sacrum sepulcrum;
aut quam sidera multa, cum tacet nox,
furtivos hominum vident amores:
tam te basia multa basiare
10 vesano satis et super Catullo est,
quae nec pernumerare curiosi
possint nec mala fascinare lingua.

basatio: zoen – *Libyssa*:
Lybisch
harena: zandkorrel
lasarpicifer: gom producerend
Cyrenae: een stad in Libië
aestuosus: gloeiend, heet
Battus: legendarische koning van
Cyrene
sepulcer: graf – *sidus*: ster
furtivus: heimelijk
basiare: zoenen
vesanus: waanzinnig
pernumerare: optellen,
berekenen
curiosus: nieuwsgierig
fascinare: betoveren

Carmen 82

Lesbia mi praesente viro mala plurima dicit:
haec illi fatuo maxima laetitia est.
mule, nihil sentis? si nostri oblita taceret,
sana esset: nunc quod gannit et obloquitur,
5 non solum meminit, sed, quae multo acrior est res,
irata est. hoc est, uritur et loquitur.

praesens: aanwezig
fatuus: idioot – *laetitia*: vreugde
mulus: muilezel
oblivisci: vergeten
sanus: verstandig
gannire: snauwen
obloqui: uitschelden
acer: bitter – *urire*: branden

Carmen 92

Lesbia mi dicit semper male nec tacet umquam
de me: Lesbia me dispeream nisi amat.

disperire: ten onder gaan

quo signo? quia sunt totidem mea: deprecor illam
assidue, verum dispeream nisi amo.

totidem: evenveel
deprecari: bekritisieren
assiduus: constant

Horatius

Leven

Van het leven van Horatius weten we relatief veel, omdat Horatius veel over zichzelf schreef in zijn werken. Bovendien hebben we een korte biografie van de dichter bij de geschiedschrijver Suetonius.

Horatius werd geboren op 8 december in 65 v.C., in het dorpje Venusia in het Samnitische zuiden van Italië. Zijn vader was een vrijgelaten slaaf die zich had weten op te werken. Daardoor kon de jonge Horatius naar school, een ervaring die hij niet bijzonder leuk vond. Uiteindelijk ging hij samen met zijn vader naar Rome om daar zijn opleiding te voltooien.

Na de dood van zijn vader vertrok Horatius evenwel naar Athene. Toen Brutus, de moordenaar van Caesar, daar steun kwam werven, sloot Horatius zich bij hem aan. Na het verlies bij Philippi kreeg Horatius evenwel amnestie van Octavianus.

De volgende jaren van zijn leven bracht Horatius in relatieve armoede door: hij verloor zijn vaders landgoederen aan confiscatie en werd afhankelijk van een rijke *patronus*. Zijn schamele inkomen vulde hij aan als *scriba*. In zijn vrije tijd schreef hij aan zijn *Satire* en *Epodes*.

Zijn dichterlijk leverde hem de interesse op van Octavianus' medestanders. Op die manier kwam Horatius in de kring rond Maecenas terecht, voor wie hij sterke vriendschappelijke gevoelens ontwikkelde. Van Maecenas ontving hij opnieuw een landgoed in de Sabijnse streek.

Na een periode van literaire activiteit met wisselend succes, overleed Horatius op 27 november in 8 v.C., niet lang nadat zijn vriend en toeverlaat Maecenas overleden was.

Werk

Het werk dat wij gaan lezen, wordt in het Nederlands gewoonlijk de *Oden* (Lat.: *Carmina*)

genoemd. Het bestaat uit vier boeken, waarvan het laatste er later aan toegevoegd is.

De Oden zijn sterk geïnspireerd door de Griekse lyriek. Net als zijn Griekse voorgangers, schrijft Horatius over sterk uiteenlopende onderwerpen. Hij gebruikt daarvoor ook verschillende, soms ongewone metra.

Carmina I, 5

	Quis multa gracilis te puer in rosa	<i>gracilis</i> : teer – <i>perfundere</i> : besprenkelen
	perfusus liquidis urget odoribus	<i>liquidus</i> : vloeibaar
	grato, Pyrrha, sub antro?	<i>urgere</i> : dichtbij zich halen – <i>odor</i> : geur
	cui flavam religas comam,	<i>gratus</i> : dierbaar – <i>antrum</i> : grot
5	simplex munditiis? Heu quotiens fidem	<i>flavus</i> : roodblond – <i>religare</i> : vastbinden
	mutatosque deos flebit et aspera	<i>coma</i> : (hoofd)haar – <i>simplex</i> : eenvoudig
	nigris aequora ventis	<i>munditia</i> : verfijndheid
	emirabitur insolens,	<i>quotiens</i> : hoe vaak?
	qui nunc te fruitur credulus aurea,	<i>mutatus</i> : wisselvallig – <i>flere</i> : huilen
10	qui semper vacuum, semper amabilem	<i>aequor</i> : zeespiegel – <i>emirari</i> : zich verbazen
	sperat, nescius aurae	<i>insolens</i> : niet gewend aan
	fallacis. Miseri, quibus	<i>frui</i> : genieten van (+abl)
	intemptata nites. Me tabula sacer	<i>credulus</i> : goedgegelovig – <i>aureus</i> : gouden
	votiva paries indicat uvida	<i>vacuus</i> : (hier) rustig – <i>amabilis</i> : liefelijk
15	suspendisse potenti	<i>nescius</i> : nietsvermoedend
	vestimenta maris deo.	<i>fallax</i> : bedrieglijk – <i>intemptatus</i> : onbeproefd
		<i>nitere</i> : schitteren – <i>tabula</i> : bord
		<i>votivus</i> : eed- – <i>paries</i> (4): wand
		<i>uvidus</i> : vochtig – <i>suspendere</i> : ophangen
		<i>potens</i> : machtig – <i>vestimentum</i> : kledingstuk

Tibullus en Sulpicia

Leven

De dichters Tibullus en Sulpicia worden vaak in één adem genoemd. Dit heeft te maken met hun positie in de handschriftelijke traditie: de gedichten van Sulpicia worden gevonden in de manuscripten van het zogenaamde *Corpus Tibullianum*.

Tibullus was een ridder, uit de *ordo equester* dus, die rond 50 v.C. geboren werd in een slaperig provinciestedje in Latium. Zijn precieze geboortjaar en –plaats zijn ons helaas niet bekend. Zijn vaderlijke landerijen raakte hij evenwel kwijt tijdens de prescripties van Octavianus en Marcus Antonius.

Allicht als gevolg daarvan trok hij naar Rome om zich rond 30 v.C. als cliënt aan te sluiten bij de literaire kring van Messalla Corvinus. Daar begint hij zijn dichterlijke carrière, die slechts kort duurde. Ten laatste in het begin van 18 v.C. overlijdt hij.

Zijn werk is typisch voor de Romeinse lyriek. Het is sterk geïnspireerd door Helleense dichtkunst; Tibullus hangt met verve de *poeta doctus* uit, die zijn verfijnde en doorwrochte werk wil verstoppen onder een schijnbaar nonchalant taalgebruik. *Ars latet arte sua*.

In de bundel van gedichten van Tibullus staan gewoonlijk ook de gedichten van ene Sulpicia. Wat we (denken te) weten van haar, is dat ze een nichtje van Messalla Corvinus was, die zich aangesloten had bij dezelfde literaire kring als Tibullus. Ze moet dus ook in dezelfde periode hebben geleefd als Tibullus en Corvinus, aan het einde van de eerste eeuw v.C.

Haar werk onderscheidt zich niet zozeer door de literaire merites – alhoewel het die zeker niet ontbeert – maar vooral doordat zij de enige vrouw uit de Gouden Latiniteit is, wiens werken tot ons gekomen zijn. Die werken zijn evenwel niet compleet: we hebben slechts een zestal epigrammen die in totaal veertig regels bevatten. Het moge duidelijk zijn dat Sulpicia als een van de weinigen in de oudheid de gevoelswereld van de Romeinse vrouw beschreef.

Corpus Tibullianum II, 4, v. 1-12 (Tibullus)

Hic mihi seruitium uideo dominamque paratam:
iam mihi, libertas illa paterna, uale.
seruitium sed triste datur, teneorque catenis,
et numquam misero uincla remittit Amor,
5 et seu quid merui seu nil peccauimus, urit.
uror, io, remoue, saeua puella, faces.
o ego ne possim tales sentire dolores,
quam mallet in gelidis montibus esse lapis,
stare uel insanis cautes obnoxia uentis,
10 naufraga quam uasti tunderet unda maris!
nunc et amara dies et noctis amarior umbra est:
omnia nam tristi tempora felle madent.

seruitium: slavernij
parare: gehoorzamen
paternus: vaderlijk
catena: keten – *uincla*: boei
remittere: losmaken – *seu*: sive
merere: verdienen – *peccare*: zondigen
urere: branden – *fax*: fakkel
malle: liever willen – *gelidis*: ijzig

lapis: steen – *insanis*: razend
cautes: rots – *obnoxius*: lijdzaam
naufragus: schipbreuk lijdend
vastus: enorm – *tundere*: slaan
amarus: bitter – *fel*: gal
madere: druipen

Corpus Tibullianum III, 13 (Sulpicia)

Tandem uenit amor, qualem texisse pudori
quam nudasse alicui sit mihi fama magis.
Exorata meis illum Cytherea Camenis
attulit in nostrum deposuitque sinum.
5 Exsoluit promissa Venus: mea gaudia narret,
dicetur si quis non habuisse sua.
Non ego signatis quicquam mandare tabellis,
ne legat id nemo quam meus ante, uelim,
sed peccasse iuuat, uultus componere famae
10 taedet: cum digno digna fuisse ferar.

tandem: tenslotte – *tegere*: bedekken
pudor: schaamte – *nudare*: naakt zijn
exorare: overtuigen – *Camena*: muze
sinus: schoot – *exsoluere*: inlossen
promissum: belofte
signatus: verzegeld
mandare: toevertrouwen
tabella: tafel – *legere*: lezen
peccasse: zondigen – *iuuare*: bevallen
uultus: gezicht
componere: in de plooi brengen
taedere: walgen

Corpus Tibullianum III, 17 (Sulpicia)

Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae, quod mea nunc uexat corpora fessa calor?	<i>pius</i> : toegewijd – <i>cura</i> : zorg <i>vexare</i> : kwellen – <i>fessus</i> : vermoeid <i>calor</i> : koorts
A ego non aliter tristes euincere morbos optarim, quam te si quoque uelle putem.	<i>euincere</i> : overwinnen
5 At mihi quid prosit morbos euincere, si tu nostra potes lento pectore ferre mala?	<i>prodesse</i> : voordelig zijn <i>lentus</i> : traag

Janus Secundus

Leven

Janus Secundus zag op 15 november 1511 het levenslicht in Den Haag. Geboren als zoon van Nicolaes Everaerts, een invloedrijk jurist en humanist, lag hem een gouden toekomst in het vooruitzicht. Al op jonge leeftijd kweet hij zich aan de dichtkunst; daarnaast studeerde hij rechten in Mechelen en werd hij, net als zijn vader, jurist.

Na zijn tijd in Mechelen vertrok Secundus naar Brussel en Bourges, om zich uiteindelijk in 1533 richting Spanje te begeven. Daar poogde hij zich aan te sluiten bij het keizerlijke hof; dit mislukte evenwel en hij zag zich genoodzaakt een baan aan te nemen bij de aartsbisschop van Toledo. Uiteindelijk kreeg hij toch een betrekking aan het hof. Dit was echter van korte duur: reeds in 1534 werd Janus ernstig ziek en keerde hij terug naar de Nederlanden. Hij stierf in 1536 te Utrecht.

Zijn werk kwam in handen van zijn broers, die het in onbekende mate aanpasten, al dan niet om de nogal scabreuze gedichten geschikt te maken voor publicatie in het preutse contemporaine literaire klimaat.

Het bekendste werk van Secundus is de bundel *Basia*, oftewel *Kusgedichtjes*. Hierin heeft hij zich duidelijk laten inspireren door de kusgedichtjes van Catullus. Secundus verwerkt het thema van de kus op uiteenlopende manieren in zijn gedichten.

Naast de *Basia* schreef Secundus ook de *Elegieën*. Opnieuw heeft Secundus de mosterd
20 gehaald bij klassieke voorbeelden. Een prominente invloed is Propertius geweest, maar
ook de invloed van Ovidius valt te onderkennen. In de *Elegieën* vertelt Secundus dikwijls
over zijn liefde voor Julia, een amalgaam van vrouwen in de trant van Catullus' Lesbia.

Basium III

Da mihi suaviolum, dicebam, blanda puella;

libasti labris mox mea labra tuis.

Inde, velut presso qui territus angue resultat,

ora repente meo vellis ab ore procul.

5 Non hoc suaviolum dare, lux mea, sed dare tantum
est desiderium flebile suavioli.

suaviolum: zoentje

blandus: knap – *libare*: proeven

labrum: lip – *premere*: trappen

territus: verschrikt

anguis: slang

resultare: springen

procul: ver van

desiderium: verlangen

flebilis: jammerlijk

Elegieën I, 3

Si quis erit Iuvenum, Dominae qui turpe putabit

Vincula in ingenuo pectore serva pati,

Et ille quidem certe quid sit Venus ignea nescit,

Et nondum veris incaluit facibus,

5 Illius obriguit glaciali frigore pectus,

Qui tam dulce pati servitium renuit.

Non onerosa mihi, non est formosa pudori,

Formosas Dominas Iuppiter ipse tulit.

“Eheu, quam mea me caeca face Iulia torret!

10 Non sic assiduis ignibus Aetna calet,

Nec tanto venas consumitur aridus aestu

Mole sub Aethnea conditus Enceladus.”

turpis: slecht

vinculum: boei

ingenuus: nobel – *igneus*: vurig

(in)calere: warm worden

obrigescere: bevrozen – *glacialis*: ijzig

frigor: koude

renuere: afwijzen

onerosus: lastig – *formosus*:

caecus: blind – *fax*: fakkel

torrere: verbranden

assiduus: voortdurend

vena: ader – *consumere*: verbranden

aridus: droog – *aestus*: hitte

moles: massa – *condere*: begraven

Jan Novák

Meditatio Canina (1967)

Bau bau

canis: hond

stupere: verstomd staan

5 sum canis

quid stupes?

quin tibi dico: sum canis

cauda: staart – *auris*: oor

habeo caudam et aures demissas

demissus: omlaaghangend

etiam latro

latrare: blaffen

10 sum canis sed haudquaquam latro

haudquaquam: geenszins

ne me male intellexeris :

latro, latronis: dief

ego quidem latro sed non sum latro

sum canis

latrones non latrant

solere: gewoon zijn

15 sunt homines et homines latrare non solent

homines non latrant sed homines sunt latrones

et utuntur latrinis!

uti: gebruiken

minime ego

latrina: toilet

homines utuntur latrinis et ferro

minime: allerm minst

20 ego milliarum praefero et ossa

milliarum: mijlsteen – *os, ossis*: bot

quidni praeferam?

praeferre: de voorkeur geven

non sum homo

sum canis

et latro

25 bau bau

bau: woef